

Тупицька Є. О.,

доцент кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого кандидат юридичних наук

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КРЕДИТ»

Одним із завдань сучасного етапу становлення економіки України є вдосконалення правового регулювання товарно-кредитних відносин. Складність вирішення поставленого завдання полягає в тому, що не зважаючи на те, що термін «кредит» міститься в текстах багатьох нормативно-правових актів різних галузей вітчизняного законодавства, утім на сьогодні його легального визначення не існує. Останнє, в свою чергу, призводить до наявності різноманітних трактувань вказаного терміну. Формулювання єдиної правової концепції сучасної системи кредитування також ускладнюється тим, що у вітчизняній юридичній літературі не приділяється достатньої уваги розробці теоретичних положень кредитних правовідносин, а в існуючих на сьогодні наукових працях поняття «кредит» здебільшого розглядається фрагментарно.

Розкриваючи питання визначення поняття «кредит» насамперед слід звернутись до його історичного коріння. Походження досліджуваного терміну пов'язується з латинським *credium*, що перекладається як борг, позика, довіра. Він здавна являє собою не лише інститут цивільно-правових відносин, а й основне поняття в економічній, духовно-етичній та інших сферах суспільного життя.

Питання сутності поняття «кредит» широко дискутувалося у науковій доктрині ще на початку ХХ ст. Так, в економічній літературі можна зустріти визначення кредиту, як форми грошових економічних відносин, що виникають для їх виробничого використання ресурсів та спрямовані на збільшення основних та оборотних фондів підприємств відповідно до законів пропорційного розвитку народного

господарства. Часто в економіці кредит визначають як форму руху позичкового капіталу або позичкового фонду.

Слід відмітити, що у науковій юридичній літературі, немає єдності у визначенні досліджуваного терміну. Так, в радянський період розвитку нашої держави інститут кредиту часто ототожнювався з правовідносинами позички. Також під кредитом розумілась система грошових відносин, за допомогою яких держава здійснює мобілізацію тимчасово вільних грошових коштів, що існують в господарстві, бюджеті, у населення та планомірне їх використання на умовах повернення та строковості з метою забезпечення розширення соціалістичного виробництва. Сучасний етап розвитку правової доктрини характеризується наявністю великої кількості трактувань поняття «кредит». У загальному вигляді позиції, щодо сутності кредиту, які висловлюються у науковій правовій літературі можна класифікувати на декілька груп. Одні науковці визначають кредит як «дію»; інші – як «рух». Часто під терміном «кредит» розуміють «правочин», або «грошові кошти», що передаються в межах відповідного зобов'язання. Деякими дослідниками кредит розглядається як «діяльність» або як «відносини». Інколи поняття кредиту визначається як «довіра».

На думку багатьох правників складність у визначенні поняття «кредит» полягає в тому, що за своєю сутністю воно є економіко-правовою категорією. Не зважаючи на те, що воно обумовлено економічними закономірностями, кредит та кредитування виникають в результаті правотворчої діяльності держави. У зв'язку з цим, одні правники стверджують, що розуміння сутності кредиту та його адекватне правове регулювання неможливе без з'ясування економічної природи цього явища. Інші вважають не доцільним змішування поняття кредиту в правовому сенсі з його економічним значенням. Із останньою позицією варто погодитись, оскільки деякі відносини, що розглядаються економістами як кредитні, не є такими з точки зору права. Так, В. В. Вітрянський справедливо зазначає, що сучасне цивільне законодавство певною мірою перейняло категорію «кредит» в економічному розумінні цього поняття, передбачивши для

регулювання відповідних відносин спеціальний вид позикових зобов'язань – комерційний кредит.

Убачається, що неможливо проводити дослідження кредиту як правової категорії тільки за допомогою використання понятійного апарату абстрактних економічних кредитних відносин. Такий підхід є недоречним оскільки він не в змозі відобразити сутність цього правового явища. До того ж, треба зауважити, що взагалі дослідження того чи іншого правового явища із застосуванням категоріального апарату будь-якої іншої сфери знань є недопустимим так само, як і недопустимим є використання юридичного понятійного апарату з метою встановлення економічної, соціальної, філософської сутності того чи іншого явища. Втім, дане твердження не слід ототожнювати з підходом, що дозволяє розкрити будь-яке поняття через сумісні складові, наприклад економіко-правові, коли одна складова є передумовою становлення чи розвитку іншої. Отже, неможливо встановити правову сутність кредиту шляхом порівняння тих визначень, що сформульовані у різних сферах пізнання, оскільки це може призвести до спотворення розуміння природи даного поняття.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що поняття «кредит» необхідно розглядати комплексно, а всі його особливості та характерні ознаки – у їхньому взаємозв'язку, як певну діалектичну єдність. В іншому випадку поняття «кредит» втрачає свої категоріальні та системоутворюючі ознаки, а його визначення носить дещо метафізичний характер. Його не можна визначити через якесь одне явище (грошові кошти, рух, відносини або дію), оскільки це не зможе відтворити всієї сутності цього поняття. Кредитом є певний правовий стан, відповідне триваюче зобов'язання, що відображає становище суб'єкта у суспільстві, його взаємовідносини з іншими учасниками цивільного обороту. Вказане дозволяє сформулювати визначення поняття кредит як правового становища, перебуваючи в якому кредитор на підставі відповідного договору передає грошові кошти позичальнику, а останній зобов'язується повернути отримані кошти та сплатити проценти на них.

Таким чином, категорію «кредит» необхідно розглядати в декількох аспектах. Насамперед вона являє собою систему

економічних відносин, що виникають у зв'язку з переходом ресурсів від однієї особи до іншої на умовах їх повернення, строковості та платності. У зв'язку з цим, поняття «кредит» можна розглядати як певне правове становище. Водночас досліджуване явище можна визначити через предмет зобов'язального правовідношення – ним є грошова сума, що передається однією особою іншій в межах банківського кредитного договору. Також «кредит» є одним з ланцюгів фінансової системи держави (що утворюється з банківського, муніципального і державного кредиту). Отже, залежно від специфіки виникаючих суспільних відносин поняттю «кредит» можна надавати одне із вищевказаних значень.

Що стосується використання категорії «кредит» в цивільно-правових відносинах, то вона не становить собою таке багатоаспектне поняття. Найбільш поширеним є визначення поняття «кредит», як предмет цивільного договору – грошові кошти, що надаються банком або іншою кредитною установою (кредитором) позичальнику – фізичній особі (споживчий кредит) або юридичній особі, на умовах їх повернення, платності та строковості.

Кочин В. В.,

учений секретар Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва імені
академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
кандидат юридичних наук

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ УЧАСНИКІВ (ЧЛЕНІВ) НЕПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ

В основі непідприємницького товариства лежать права та обов'язки, які його учасники прагнуть реалізовувати спільно. Однак, ці правомочності мають різне спрямування: а) приватно корисне – для реалізації особистих інтересів засновників (учасників); б) суспільно